

אהרן ויס – "זכרונות כרתים"

על הקורות אותו במאי 1941

בעת שירותו בצבא הבריטי

העתק של הנוסח המודפס, השמור בארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, בצרוף ביאורים

העתקה: יוסף (ספי) שקד

ביאורים ומפתחות: יוסף (ספי) שקד

באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, מתוך אוסף הלוחם היהודי, תיק מספר 3-120/2004

© כל הזכויות על נוסח זה שמורות ליוסף (ספי) שקד. כל הזכויות על הסיפור ותוכנו שמורות לאהרן ויס ויורשיו.

בפרוץ מלחמת העולם השנייה מנה היישוב היהודי בארץ ישראל קרוב ל-500,000 אנשים. במהלך המלחמה התנדבו כ-30,000 מהם לצבא הבריטי. בשנת 1941 נשלחו ליוון במסגרת חיל המשלוח הבריטי כ-2,800 חיילים ארץ-ישראלים עברים וכ-600 ערבים, מהם כ-2,800 חיילים עבריים, ביניהם כ-140 חיילים שהתגייסו לחיל השירותים הבריטי (Royal Army Service Corps) ושירתו כנהגים ביחידות שונות. המתנדבים העברים לחמו בקרבות הקשים שהיו ביוון (אפריל 1941) וחלקם פונו או נמלטו מיוון והשתתפו גם בקרב על כרתים (מאי 1941). לתגבור הכוחות בכרתים, הגיעו ישירות ממצרים יחידות בריטיות נוספות, בהן 6 נהגים עבריים. הנהג אנדור ויס, לימים אהרן ויס, שנשא מספר אישי בריטי PAL/587 היה אחד מהם. בדרך לכרתים הוטבעה האונייה עליה הפליג ויס והוא חולץ באמצעות אונייה נוספת.

הקרב על יוון הסתיים ביום 29 באפריל 1941 עם כניעת הכוחות הבריטיים במפרץ קלמטה שבדרום יוון. לכרתים הגיעו בסך הכל כ-480 חיילים ארץ-ישראלים עברים שפנו מיוון במהלך הקרבות או נמלטו בסיומם. בכרתים, לחמה פלוגת חפרים 606 המתוגברת (278 חיילי פלוגה 606 המקורית, 118 מצורפים מפלוגה 603 ומצורפים נוספים שנמלטו מיוון, בפיקודו של מייג'ור מורי הסקוטי). כ-10-20 חיילים עבריים נוספים שירתו בחיל האוויר ואליהם צורף הנהג אהרן ויס.

הקרב על כרתים התחיל ב-20 במאי 1941 והסתיים בכניעת הכוחות הבריטיים ב-1 ביוני 1941. ויס השתתף בלחימה בקרבות הקשים שהיו בשדה התעופה מאלמה, שהיה נקודת אחיזה משמעותית הראשונה של הגרמנים בכרתים בקרקע. ויס נסוג עם הכוחות הבריטים, הגיע למפרץ ספאקיה ופונה מן האי ביום חמישי 29 במאי 1941 בשעה 03:00, בשירת הפינוי הבריטית הראשונה, מתוך 4 שיירות שהגיעו לכרתים ופינו חיילים למצרים.

במהלך הקרבות רשם ויס את קורותיו ומחשבותיו. מאוחר יותר, הוא ערך והדפיס במכונת כתיבה את רשימותיו על המערכה בכרתים.

בסיום המערכה בכרתים ויס המשיך בשירותו בצבא הבריטי. בהמשך עבר לשרת בפלוגת ההובלה ארץ-ישראלית 462. ביום 1 במאי 1943 הוטבעה האונייה "אריןפורה" (Erinpura) עליה הפליגה הפלוגה ו-138 חיילים מחייליה טבעו. ויס ניצל גם מאסון זה, וחולץ באמצעות אונייה אחרת שהייתה באותה שיירה.

הנוסח המובא להלן, הוא העתקה של נוסח הסיפור המודפס, השמור בארכיון צה"ל ומערכת הביטחון (ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון, תיק 120/2004-3). שם התיק: "הצבא הבריטי, אהרן ויס – זכרונות מהקרבות בכרתים (1941)".

כללי ההעתקה של הנוסח השמור בארכיון צה"ל ומערכת הביטחון מפורטים להלן לאחר המבוא. לנוסח זה הוסיף המעתיק תיקונים וביאורים. כמו-כן, נוספו מפות, מפתח מפות ומפתח מקומות.

בזכרונותיו מתאר ויס בגוף ראשון את חלקו האישי בקרבות הקשים שהיו בכרתים מול האויב הנאצי.

בקרבות ביוון ובכרתים, בשבי האויב וכתוצאה ממנו, נפלו חלל כ-90 חיילים עבריים. מקום קבורתם של עשרות מהם לא נודע. מספר החיילים העבריים שנפלו בשבי האויב במערכות אלו לבדן היה כ-1,670 (כ-1,500 ביוון וכ-170 בכרתים).

מהדורה זו של היומן מוקדשת למורשתם של החייל אהרן ויס וחבריו לנשק, מתנדבי היישוב העברי לצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה.

כללי ההעתקה

1. נוסח כל עמוד נאמן למקור (כולל מרווחים ומחיקות).
2. סימני פיסוק, או העדרם, נותרו בהתאם לפיסוק במקור.
3. מרווחים בין המילים (בודד או כפול) הועתקו בהתאם להופעתם בסיפור.
4. סוגריים עגולים ( ) והתוכן שבהם מופיעים כפי שהם רשומים בסיפור.
1. הכתיב בסיפור הוא לרוב חסר והושאר במצב זה. במקרים מסוימים נרשם כביאור הכתיב המלא באיטליקס [איטליקס].
2. טעויות בכתב היד המקורי בכתיב ובשמות (אנשים, מקומות, אוניות, תאריכים), תוקנו במסגרת התעתיק לפחות בפעם הראשונה בהן הופיעו בסיפור.
3. שמות יחידות בריטיות שנרשמו במקור בקצרה, נרשמו בתעתיק במלואם בסוגריים מרובעים [ ], לפחות בפעם הראשונה בהן הופיעו במקור [ ].
4. יחידות מדידה שונות מהמקור, נרשמו בסוגריים מרובעים [ ].
5. ראשי תיבות באנגלית שנרשמו בסיפור מובאים לרוב בתרגום לעברית בפיענוח המלא, למשל הקיצור: P. C. יופיע במלואו: [Pioneer Corps].
6. שמות של מקומות הוספו גם באנגלית בסוגריים [ ] בפעם הראשונה בהם הופיע המקום בעברית בסיפור, ופעמים נוספות אם נדרש הדבר לשם הבהרה.
7. תוספות והבהרות שנוספו במהלך תרגום כתב היד נרשמו בסוגריים מרובעים מוטים באיטליקס [איטליקס].

A. WEISS א. ויס
ITZHAK SADE ST. 4 יצחק שדה 4
ASHOOD 77 340 אשוד
TEL. 055-24402 טל.

אשוד, 10.4.1973

לכבוד
הארכיון צה"ל ומערכה בטחון
רחוב ז'בוטינסקי 50

גבתיים

לאור פנייתכם בינואר השנה, הנני מצרף סיפור "זכרונות כרתים" שכתבתי לאחר שחזרתי משם ב-1941. אם תמצאו בו ענין, אשמח מאד אם תדפיסו (חלקו או בשלמותו) בספר שעומד להופיע לכבוד יום העצמאות ה-25.

לסיפור זה יש "סיפור" משלו. ב-1941 נסעתי ליוון, אך בדרך טובעה האניה ע"י הגרמנים, והאניה שמשא אותנו מהים, הורידה אותנו בכרתים, וכך נשארה שם עד יופו האחרון לכיבושו ע"י הגרמנים.

כשנה לאחר שחזרתי משם, ביקש ממני העיתונאי של עתון היחידה "מסעות ומעשים" לכתוב את אשר עבר עלי בכרתים. בזמנו הייתי עולה חדש וזה לא היה דבר קל בשבילי, אך הוא דירבן אותי לכתוב, וכל פעם שגמרתי דף, הוא הדפיסו במכונה כתיבה.

הסיפור היה צריך להופיע בהמשכים, אך רק 2 חלקים הופיעו (החלק הראשון הופיע בכרך ג' בינואר 1943) העתון שמור עדיין למזכרת. לאחר מכן נסענו למלטה וכידוע גם האניה הזאת טובעה ע"י הגרמנים, וכל הציוד של הדפוס ירד יחד עם האניה ההומת, בשל כך לא הופיעו יותר המשכים.

מאוחר יותר נפגשתי באיטליה עם העיתונאי של היחידה ובמקרה הסיפור שלי היה שמור אצלו, וכך חזר אלי ונשמר עד היום למזכרת. כאשר קיבלתי את פכתכם היפשתה את כחב היד, אך לצערי הרב רק כעה מצאתיו, לכן אני שולח באיחור.

הנייר כבר דהוי וקרוע, אך עם קצת "ליטוש" אפשר להדפיס סיפור מענין.

אודה לכם מאד, באם תודיעו לע על החלשתכם.

לכבוד רב

אהרן ויס

אשוד

רחוב יצחק שדה 4

טל. 055 24-042

יום אחד לפני פסח שנת 1941, ישבנו חבריה חיילית בתוך עיר הצבא הגדולה "סרפנד" וחכינו בכליון עיניים לבשורת החופש לחג שאחד הקורפורלים היה צריך להביא אלינו. החופש יתחלק לשנים, כלומר חצי האנשים ילך לימים הראשונים וחצי האנשים השני לימים האחר-נים של פסח. והנה הוא מופיע והולך הקורפורל בידו גזר-דינינו. כל לב פועם כל לב דופק, לבסוף הרשימה. אני, מסכן ועלוב גורלי בין הנשאים לימים הראשונים של פסח, ואילו את החופש נקבל בימים האחרונים... נו, מה אפשר לעשות? אבסבט? [נפקדות?] זה לא כדאי לפי החשבון... ליוני את החבריה היוצאת כבר לחופש בצחוק ובשמחה, והד %%% קולם בשיר נשמע עדיין בהתרחק האוטו שלהם אל מחוץ למחנה.

ואנו נשארו – עבדנו עבודות כפולות, גם שלנו וגם של האנשים הנמצאים בחופש... והנה ביום השלישי בבוקר "פרייד". הרגשנו – מה שהוא מתרחש ודאי... כי בזמן כזה ובשעה כזאת לא רגילים היינו לפריידים... ומהמובן שמה שהוא חשוב וקשור עם הפרייד הזה... ואכן, לא טעינו.

הקצין המפקד הודיענו, כי אנו נוסעים לאן שהוא, וה"לאן שהוא" הזה, אין ברצונו לגלות כמוכן. והנה גם הנמצאים בחופש הוחזרו טלגרפית למחנה. במשך של כמה שעות, כבר היתה כל החבריה מרוכזת במחנה. במסקר שני, נודע לנו כי למחרת בבוקר השכם, יוצאים 25 מאנשינו לחוץ-לארץ, ואצל-גם שמי בתוכם.

למחרת בבוקר הועברנו למחנה אחר, בו קיבלנו מכוניות. אחר יום עבודת אימונים על המכוניות יצאנו לדרך. בכל מכונית, היינו רק הנהג בעצמו – ואין אל מי לדבר, ואין עם מי לשוחח, לאן? לאיפה נוסעים? רק אחרי עברנו את באר-שבע, ברור היה לנו, מטרתנו היא מצרים.

מרחק מה אחרי באר-שבע, עשינו הפסקה לארוחת צהרים שהיתה: תה, בוליביב [בוליביף] וביסקויט. זה לא היה "פערסט-קלאסיק"... אבל, אחרי חצי יום עבודה מפרך (בפעם הראשונה כמוכן) גדול היה התיאבון. ושוב אנו נוסעים. חסל איזור באר-שבע. הנה מתחיל ה"דזרט"... הנה מתחילים אנו כבר לטעום את טעם החול במדבר. רוח מטורפת מקפלת את פנינו – אין אנו רואים את מה שנעשה שלשה ארבעה ירדים [כ-שלשה ארבעה מטרים בערך] לפנינו. והיות, ונסיעתנו במדבר היתה הנסיעה הראשונה בשבילנו, חשבנו לנו לנכון לעבור אותו ב"ספיד"... אבל בראותנו, והמדבר אינו כל כך קטן כפי שתארנו לנו תחילה, האיטונו את הנסיעה. הרוח נשבה במשך כל היום, רק לפנות ערב שכחה. זה גרם שנעבור רק את חצי הדרך שלנו, והיה הכרח להשאר ללינת-לילה בתוך המדבר. בבוקר קמנו ונצא שוב לנסיעה. רוח ואבק כבר לא היו, אבל השמש הכתה בקרניה ללא רחם. ושוב, התחלנו ב"ספיד", כדי לעורר רוח לתוך הזוגיות ההחלונות [החלונות] של האוטומובילים, אבל הרוח רוח, אך רוח חמסינית... מים, היו רק מימה לכל נפש, ותיאבון, לא היה כלל...

לפנות ערב הגענו לתעלת סואץ. הגשר הצר גרם לעכוב נוסף בשבילנו. רק אוטו אחד יכול לעבור עליו בספיד של 4 ק"מ לשעה. העובר את התעלה צריך לחכות לבאים אחריו. לבסוף עברו כולם בשלום, וניכנס לישוב הראשון במצרים. את המכוניות השארנו ליד שדה התעופה הקרוב ונשכב לישון בתוך צריפי המחנה.

למחרת בבוקר הודיענו כי 13 מכוניות יועברו לנהגים של הר.א.פ. ונהגיהם, כלומר אנשינו יחזרו ארצה. ערכו לנו בחינות בנהגות, 12 הטובים ביותר נשארו במצרים והיתר נשלחו חזרה לארץ. וכמוכן, שאני עבדכם הנאמן "נהג מוצלח" הנני ונשאיתי במצרים, כדי שיהיה לי אחר-כך חומר לכתבת רשימותי אלו שלפניכם... יחד עם נהגי הר.א.פ. שקבלו את מכוניותיהם, %%% יצאנו כלנו לאלכסנדריה מפאת הצורך הדחוף להגיע במהירות האפשרית למקומנו, נסענו במהירות הגדולה ביותר, ללא חוקים ומוסר דרכים... אנשים מסכנים ומכוניות מכובדות פינו לנו דרך מתוך בהלה רבה... ואכן, עוד באותו יום, הגענו לאחד המחנות שליד אלכסנדריה. שהינו שם ימים % אחדים עד שקיבלנו הודעה לנסוע לנמל, בו נעלה על אניה ונפליג לאי-שם בלתי ידוע. תיארו לנו, המקום יכול להיות רק י ו ן. בנמל העמיסו מכוניות רבות על האוניה, גם אנו עלינו ונכבוש לנו מקומות שינה. כשהיינו כבר על הסיפון, נודע לנו, שרק אנחנו, 12 היהודים נוסעים, ואילו הנהגים האנגלים מהר.א.פ. חזרו למחנם.

אחרי שהסתדרנו במקומותינו שהיו עמוק בבטן האניה, עלינו על הסיפון, להסתכל ולראות בעבודת הסבלים הערבים המעמיסים על האוניה. אלפי פועלים עבדו בנמל, הועמסה תחמושת רבה, תותחים טנקים ומזון. הרעש היה גדול. קול שיר הקצב הערבי "סלי-סלי" מלווה במונוטוניות את העבודה הגועשת. כל היום וכל הלילה עבדו הפועלים ללא הפסקה, זמן רב עמדנו על הסיפון, רק בחצות ירדנו לתאינו ונשכב לישון. אך הרעש לא נפסק, הוא הפריע את השינה. הלילה עבר, חלפה גם ארוחת הבוקר, החלטנו לצאת העירה לקנות כמה קניות. ביקרנו ביקור אחרון גם בקלוב היהודי, בו נפגשנו בהרבה חיילים יהודים מכירים. הזמן עבר בחטף, חזרנו לאניה. והנה שוב הודעה, ששה אנשים ושש מכוניות נשארים עדיין בנמל, עד בוא אניה אחרת שיש בה מקום. גם אני הייתי בין הנשארים, שוב אספתי את חפצי, העמסתי על גבי את ה"קייט-בעק", וארד מהאניה. כעבור חצי שעה הפליגה האניה בהשארו בנמל. החברים התרחקו, מי יודע מתי נתראה? חריקת אוטו, העירה אותנו.

עלינו על אוטו גדול שהחזירנו חזרה למחנה. נשארנו ששה חברים מתוך עשרים וחמשה שעזבנו את הארץ. למחרת, קיבלנו שוב מכוניות, ונתחיל בעבודה, בהובלת משא לנמל. באחד הימים, נשלחתי בעצמי לעבודה בנמל. הגיעו פליטים מיוגוסלביה ויוון. תפקידי היה להביא את הטייסים היוגוסלביים למחנה הר. א. פ. אתם היו גם מספר קטן של מכוניות. ביין הטייסים היו גם קצינים. שמחנו שבאפשרותנו לשוחח בשפה המובנת וקרובה לכלנו, ולא בשפה אחת בלבד – ביוגוסלבית ובצ'כית. נסעתי ראשון בשיירה, כשהאורחים אחרי. עמדנו לזמן מה בעיר, נכנסנו למסעדה לאכול. האורחים נכנסו למספרה להתגלח ולהתרחץ. כשסודרו כבר כל העניינים, הצטלמנו כלנו אצל אחד הצלמים הערבים. כלם היו לבושים תלבושת יוגוסלבית, חוץ ממני, החייל היהודי הלבוש את מדי הצבא הבריטי. קבלנו את התמונות, מהצד השני חתם כל אחד את שמו לזכרון. הם מסרו לי את כתבתם, בבקשה להתכתב ולהפגש אתם אחר המלחמה. בצחוק ובחביביות בילינו את הזמן. היוגוסלבים החליפו את כספם בכסף מצרי ונסע [ונסעו] למחנה. ושוב בערב, בקרתי אצלם, הם קבלוני בסבר פנים יפות.

שגז חלפו ימים מספר – והנה באחד הימים הללו, הודיעו אחד הקצינים כי מחר אנו "נוסעים" ... בבוקר יצאנו שוב הנותרים לנמל, האוטו נעמד ליד אוניה ענקית שעגנה בנמל. בחלק העליון שלה היה, היה מקום בשביל נוסעים, ואילו בתחתית העמס המשא. קצין הופיע, קראנו אל האניה. בשאלנו אותו – מה הוא "רשיינס" [האוכל הצבאי] שהננו מקבלים כאן? עננו – מסוג ראשון. ואכן באמת לא ידענו "רשיינס" – מה הוא ... אלא, רק בהליכתנו לאכול כאן, באניה ... מלח אחד שאל אותנו מי ומה אנו? וכשבאה תשו- בתנו כי אנשי ארץ-ישראל אנתנו והבאנו מכוניות – עננו כי הוא כבר קיבל ידיעה אודותינו, והולכינו אל המחלקה הראשונה לאכול. בהכנסנו לחדר-האכל הנהדר הזה, חשבנו מתחילה כי צחוק עושים מאתנו... זה היה ממש חדר יפה עד כדי התפעלות, לא אגזים אם אומר כי %%% לא על היבשה, ובשום ארץ, לא ראיתי חדר הדור כל כך. פחדנו לצעוד, %%% חשבנו לקחת את רגלינו על. כתפינו ולברוח מכאן, ... אך הנה מופיע מלצר הודי, מזמיננו בלשון אנגלית רהוטה להכנס ולשבת ליד השלחן...

ישבנו. שש צלחות יפה-פיות עמדו כבר מוכנות, כשלצידן מונח [מונחים] בסדר קבוע מראש, שלשה סכינים, שלש כפות ושלשה מזלגות, כלם כסף טהור... והנה שני מלצרים מגישים את ה... מאכלים, ואלו הם מטעמים מהמובחר שבמובחר, פירות ולבסוף קפה עם חלב. שאלונו תכופות מה ומה אנו חסרים? מה רוצים אנו עוד? אכן, לולא המדים, כמעט ושכחנו שהננו חיילים, כמעט ושכחנו לאן אנו נוסעים... יש לציין – בארוחת-הצהרים, הבאנו אתנו את כלי האכל הצבאיים שלנו... את ה"מעסטינגס" האפורים, מה שגרם שפנינו יאדמו מבושה... לכן, פקחים היינו לשאר הארוחות ואת ה"מעסטינגס" תקענו עמוק בתוך ה"קיטבעקים"...

כך עמדנו עוד ימים מספר בנמל, עד גמר העמסתה של האניה. כל יום היינו יורדים לפנות ערב לבלות בעיר... והחיים – היו חיים ממש... הנה כבר כבר יומיים, האניה %%% העמסה כבר למכביר – אך למה מחכים? הלפקודה מחכים? ואכן, הנה באה הפקודה: להוריד את הכל, אינכם נוסעים...

שוב חזרנו למחנה, שוב לעבודה, %%% אך לא לזמן רב – רק יום עבודה אחד ופקודה חדשה באה – "לנסוע" – עכשיו לאו דוקא לאלכסנדריה. עכשיו נוסעים אנו לפרוט-סעיד. בבוא [בבואה] לנמל, כבר עגנו בו האניות. ותיכף גם התחילו בהעמסת מכוניותינו על האוניה. יומים נוספים עמדנו בנמל, שוב בילינו %%% בעיר. לעת עתה העמיסו את האניות הרבות העוגנות בנמל. ביום השלישי, התקרבה אניה-מוטור אל החוף, מלח ירד ממנה וקראנו לעלות אתו לסירה ולהפליג לים. יצאנו אל הים, בו עגנו מספר אניות. את ששתנו פיזרו לשתי קבוצות – שלשה שלשה בשתי אניות, וכך גם חולקו המכוניות. שלשה חברים הסתדרנו באניה ונשכב לישון. עם קומנו בבוקר – כבר היינו רחוקים מחופי מצרים. אניתנו היתה בתוך שירה של עשר אניות, מלוות כמה אניות – משחית. באניתנו היו עוד כשמונה חיילים, ארבעה מהם תותחנים וליתר מכוונות-יריה, מוכנים תמיד להתקפה אוירית. אחרי הכירו אותם, החילונו, כדרך %טבעם של חיילים – לשחק בקלפים...

היומים הראשונים עברו בשקט. שום דבר מיוחד. שום דבר מיוחד לא הפריע את נסיעתנו. ביום %%% השלישי הזדקף מולנו אי גדול. המלחים פרונו לנו את שמו "כ ר ת י ס". והוסיפו כי רק בערב נגיע לחופו של האי. והנה מגיעה שעה עשר בבוקר. בפעם הראשונה מופיעים אוירוני האויב. מספר אוירונים, בא בגובה עצום, הסתובב כמה פעמים מעלינו, אבל בלי להתקפנו. נכנסנו בחזרה לחדר להמשיך במשחק הקלפים. כך עבר היום עד לפנות ערב. והנה נשמעה אזעקה על גבי האניה. חבשנו במהירות את כובע הפלדה, חגרנו את חגורות ההצלה – "סויט-בעלט" על %%% בטננו. אך כשראינו ובחוץ אין כל אוירונים, חזרנו למשחק הקלפים... אך רק לקחנו את הקלפים לידיים, והנה שומעים אנו רעש תותחנים איום על אוניתנו ושאר האוניות הנמצאות מסביב – %%% חשבנו לרוץ אל הסיפון, אבל המלחים השקיטו את רוחותינו באמרם שמשחק הקלפים יכול להמשיך בשקט. ודאי בשבילם זה דבר רגיל, אך לא כן בשבילנו "הירוקים" כאן...

זמן רב להחליט החלטות לא היה ברשותנו... התפוצצות איומה נשמעה פתאום. האניה החלה מזדעזעת בחזקה, והנה, הנה היא גם מתהפכת על צידה. בריצה מהירה היינו כבר על ספון האניה. פה התברר לנו הענין – שני אוירונים גרמנים זרקו טורפדות, ואחת הטורפדות פגעה לצערנו באוניתנו. קפצנו מיד מהאניה ונשחה אל הסירות שהו-רדו בינתים] [בינתים]. אט, אט התרחקו סירותינו מהאניה ההפוכה על צידה, ולא רחק הרגע והאניה שלנו שקעה במצולות ים. חבל – הקלפים שלנו, היה לי "הנד-רעמיי" מצוין, חסר היה רק %% זיקר והנה ה"יעקעס" הארוכים – – ימח שמם.

שני אוירונים עדיין מסתובבים באויר, אחד מהם בוער, %%% ומעלה עשן שחור וסמיך, וכעבור זמן – גם השני כראשון... שניהם שוקעים כברוים צלויים אל תוך גלי הים הגדול. זמן רב בסירות לא היינו. אניה שניה התקרבה אלינו והעלתה אותנו אליה. מלחים, הביאו לנו מגבות לנגב את המים הנוזלים מאתנו בלי הפוגות. קבלנו סיגריות.

בהתחילי לנגב את רגלי, התגלתה לפני רגלי שהיא נוזלת דם. נלקחתי מיד לרופא. הוא חבש לי תחבושת וחזרתי לחדר בו היו יתר האנשים. החילותי מיד לחפש את שני חברי הנהגים. שאלתי עליהם את המלחים. הם ענוני כי רק שני חיילים עלו על האניה הזו, חוץ ממני, ויתר ודאי עלו על אניה אחרת. חיפושי היו לשוא. אחרי כמה רגעים, הופיע מלח אחד ורשם את שמות הניצולים מהאניה הטבועה, הוא אמר לי כי שני חיילים נמצאים עוד אצל הרופא, פצועים. הלכתי אליהם, מצאתים שוכבים, והם – התותחן הבריטי ואחד מחברי, פצועים פצועים קלים. חבר אחד משלנו נעלם ואיננו כשנחבשו כלם, הלכנו שלשתנו לחדר השינה שהוכן במיוחד בשבילנו. באותו יום לא קרה יותר שום דבר מיוחד.

בבוקר השקם היתה שוב אזעקה. אך האוירונים עברו מעלינו בלי לעשות דבר. בעלותינו על הסיפון ראינו את עצמנו ליד חופה של כרתים. עדיין לא היתה פקודה להכנס לנמל. כמה שעות עברו עד שבאה סירה והורידה אותנו אל החוף. את שאר האניות שנסעו אתנו בשיירה לא ראינו.

בירדנו לחופה של כרתים, ירדנו ב"סליפרס" – (נעלי התעמלות) – ומאז כל זמן היותנו בכרתים נעולים הינו רק באותם ה"סליפרס".

זמן אחר השלשה מהנהגים שנסעו באניה השניה ולא מצאנום. לא ידענו מה קרה אתם. בהתקרבו לחוף ראינו את אחת האניות ועליה ששה הנהגים, חברי שיצאו ראשונים מנמל אלכסנדריה. הם חוזרים הביתה. והנה בירדנו מהאניה, נשארנו רק שנים מכל העשרים וחמשה בעזבנו את הארץ.

הנמל בו ירדנו בכרתים, שמו הוא "סודה-ביי". נמל קטן במיצר צר בין רכסי שני חופים הרריים, הנמל כל כך קטן, שיכול רק להכיל בתוכו לא יותר משתי אניות. מצד שמאל התפתל כביש מסולסל של אספלט בתוך כרם ירוק של ענבים. העיר עצמה אינה אלא עיירה קטנטונת. תושביה יונים. רבים עזבו את המקום מחמת %%% ההפצצות התכופות. %%%

בירדנו בנמל הקטנטן, הופתענו בשמענו סביבנו רק.... עברית. נדמה לנו ואנו נמצאים בנמל תל-אביב... המדברים עברית היו החפריים היהודים מארץ-ישראל שחזרו זה עתה מיון הכבושה בידי הגרמנים. פגשנו בהם חברים רבים מהארץ, וגם חבריה יהודית מחוץ-לארץ.

קבלנו פקודה להצטרף לפלוגות הר. א. פ. עלינו על אוטו ונסע בשביל צר בין עצי-זהית. כך חדרנו עמוק לאחד מכרמי הזיתים הללו, שהיה למעשה מחסן עצום של תחמושת השייכת לר. א. פ. באותו כרם מצאנו את המכוניות שהשאירו ששה מחברינו שחזרו לארץ. באותו מקום חנינו רק לילה אחד. אך במשך זמן קצר זה, קרה לנו המקרה הבא. והנה, הופתענו הפתעה גדולה, היונים, הכרתים ושאר החיילים נעלמו ואינם... כאילו האדמה בלעה את כלם. הם שמעו ודאי רק רחש אוירון וכבר הסתלקו אל תוך % חפירות ההגנה – ואנו שטריים % היינו במקום, ולא רגילים למן הפתעות שכאלה, הופתענו עוד יותר כשמבול של פצצות ניתך משמים ארצה; בדיוק אל תוך הכרם שלנו, ומטר יריות ממכונית-יריה תקתק מעל לראשנו. % נזקים לא היו, לא ברכוש ולא בנפש. בשקוט הרעש פגשנו במקום הנ"ל את שלשת חברינו שהיו באניה השניה.

והנה חולקנו שוב. שנים נשלחו להרקליון, ושלושה הנשארים ואני בתוכם, נשלחנו למלימי [Maleme].

מלימי נמצאת במרחק של 26 ק"מ מסודה-ביי. הכביש אליה מתפתל ליד חוף הים המזדקף חתוך וישר אל בין ההרים הגבוים [הגבוהים]. זו היא עיירה קטנה. בין מחנה הר. א. פ. למלימי הבדיל גשר קטן מעל מעין מים. שדה התעופה היה ליד חוף הים, והמחנה השתרע מצדו השני של הכביש, בין יער עצים ורכס הרים.

בבואנו לנקודה החדשה, החילונו תיכף ומיד בעבודה. הובלנו פטרול [דלק] לאוירונים. נוסעים היינו לסודה-ביי להביא מזון. באותו הזמן הגיעו לכרתים, פליטים רבים מיון שספרו לנו על כיבוש יון בידי הגרמנים. זאת אומרת – אנו נמצאים לא יותר ממרחק של שבעים מיל מהאויב...

ואכן, את זאת הרגשנו כבר, ביום הראשון. לא עברה שעה אחת בלי התקפות האוירונים של האויב. עם רדת הערב, הלכנו לחפש בשבילנו מקום לינה. מצאנו נגריה, ובתוכה סידרנו עצמנו ללינת לילה. כמובן ומכירים לא היו לנו במקום. לא היה לנו עם מי להדבר [?!] לשוחח. הלכנו תיכף לישון. לא תיארו לנו

עדיין באותו ערב, באיזה מקום סכנה אנו נמצאים. עייפים מהנסיעה, נרדמנו מהר. אך לא לזמן רב. כעבור זמן קצר העירו אותנו %התפוצצויות אימות שלא היו ברורות לנו ממה ומאין הן. אבל ביצאנו החוצה, ראינו את הכדורים, כדורי זרחן, שנורו מהאווירונים אל תוך המחנה.

לאורן של ההפצצות, התגלתה לעינינו במרחק מה, חפירה. זחלנו על בטנו אליה נכנסנו לתוכה ונשכב בהן % דבוקים עם ראשו לאדמה עד חלוף האחרונים שבאווירונים. באותו לילה לא קרה יותר שום דבר. עם קומנו בבוקר, ראינו... והנגריה הרוסה, כל חלונותיה שבורים, וכלה רסיסים, רסיסים. בזמן ארוחת הבוקר, פגשנו במלימי בחיילים יהודים רבים מהר. א.פ. וכמובן שעוד באותו הלילה עברנו לגור עם אלה. הימים חלפו מתוך רגילות של הפצצות קבועות במשך כל חצי שעה. לפעמים בנסעי להביא מזון מסודה-ביי, הייתי יוצא ממלימי בזמן אזעקה, עובר את קנדיה [קנייה ג'יכ חאניה] שהאזעקה בה נמשכת עדיין, ובהגיעי לסודה-ביי, גם שם היו עדיין תושביה מתחבאים במקלטים... לכל אורך הדרך, הפצצו אוירוני האויב. לא פעם העליתי אל מכוניתי טייסים-חללים, בריטים וגרמנים כאחד אשר נפלו ברבות [בקרבות] האויר שנערכו במרומים, ומוביל הייתי אותם לקבורה לקנדיה.

היו ימים, וקרוב לעשרה אוירוני גרמנים היו נופלים ארצה; מיד, לוקח הייתי משמר למכוניתי, אוסר את הטייסים בשבי שופך בנוזן על האוירון הנפגע ומעלהו באש, מחמת פן יפול חזרה לידי הגרמנים. חלפו ימים קשים של עבודה מפרכת משעה חמש בבוקר ועד רדת החשכה, ולפנות ערב, היינו מעלים את מכוניותינו על שדה התעופה כדי לא לתת מקום לרדתם של אוירוני האויב.

+++

בזכרוני, ה-19 במאי. היום האחרון לפני רדתם של הפרשוטיסטים לכרתים. באותו יום חלקו לנו רובים וכדורים, בתוספת הודעה, שיעירונו בבוקר בשעה שלש, בחשכה, ועל כל אחד לקחת אתו רק את הרובה, הכדורים ואכל ליום אחד, מפני שקבלו ידיעה, כי הגרמנים ריכזו חיל-צנחנים מסוע בין. כמה דפקו הלבבות באותו הרגע. הוי, מי יודע, מה ילד רגע?...

בדיוק בשלש בבוקר, העירו אותנו. מתוך היותנו לבושים בזמן השינה, חטפנו מיד את הרובים והכדורים, לקחנו אכל וחשל, – יותר, לא מאומא [מאומא]. בשורה ערפית התחלנו לצעוד. מעץ אל עץ. מתחת סבכי הענפים, טפסנו הלך ועלה אל מעלה ההר. במעלה ההר, פיזרו אותנו אחד אחד מתחת כל עץ – מוכנים לקבל את הצנחנים שירדו.

עם אור הבוקר, הופיעו האווירונים הגרמנים, ארבעה במספר. זרקו את פצצותיהם ויברחו... אחרי הסתלקם, חזרנו למחנה, מצוויים לאכול. בעמדנו בתור לאכול, שמענו שוב, כרגיל את פעמון האזעקה. ברחנו למקלטים. אני, יגולניצר וקורפורל קנדי מהר. א.פ. הזדמנו לתוך חפירת מקלט אחת. כעבור כמה רגעים, שמענו רעש איום של המוני אוירוני – אסקדרון אחרי אסקדרון, הופיעו האווירונים והמטירו מבול איום של פצצות, במשך קרוב לשעה. בראותנו והעניין אינו רגיל ביותר, הוצאנו את ראשו מהחפירות, לראות מה נעשה בחוץ.

ראינו והשמים חשוכים מאווירונים... והנה הנה ה"מלאכים" יורדים... בין העצים הבחינה עיני בצנחן צונח. אמרתי זאת מיד ליגולניצר: "פרשוטיסטים עליך ישראל", הבה ונצא מהטרנזי". והוא ענני: "זה רק ונדמה לך". כי הצנחן נעלם בין העצים... אחרי רגעים מספר נוספים, ראינו כבר כלנו את הצנחנים, ו"לא אחד בלבד, עמד עלינו לכלותינו". הנה, רצינו לרוץ ולחטוף את רובינו – אך היה "גוט-שפיטי"... המחנה היה כלו מוצף גרמנים.

ואחד ממלאכי החבלה הללו אף נכנס ל... חפירתינו. מתוך קצה החפירה הנגדית לנו, (החפירה היתה כ-W לטינית) הסתכל עלינו הצנחן בעינים רצחניות אך בראותו אותנו בלי נשק, בלי כל ציוד, עזבנו, ויתפוס עמדה נוחה לעצמו, בה הוא העמיד את מכונת היריה שלו, ויתחיל להרביץ אש על הניוזילנדים שירדו זורמים מעל ההר.

קרעתי מיד את תמונתי עם חברי היוגוסלבים שהצטלמתי איתם באלכסנדריה. חשבתי גם לקרוע את פנקס-החייל שלי, אך טוב שלא עשיתי את זאת, ולהבא תתאמת מסקנתי האחרונה.

קרוב עז נמשך כל השעות עד הצהרים. בינתיים ומאות אוירוני גרמנים חגו כארבה שחור מעל לראש. כדורים יריות למיליונים, הפכו לתזמורת איומה. ואל, תוציא ראשך מהחפירה, חייל אידיוט, הזהר.

ואנו למזלנו הרב והנעים, חיינו בין שני המחנות. בין עמדות הגרמנים מאחור, ובין הניוזילנדים היורדים מעל ההר מלפנים... ואש תופת ניתכת ממחנה למחנה מעל לראשו בדיוק... זמן מדויק לא ידענו, שעון לא היה ברשותנו, ולשם מה לנו אותו כאן?...

פתאום, שומעים אנו בתוך הרעש האיום הסובב אותנו, פקודות באנגלית. הוצאנו את ראשינו ונראה מחזה משמח – קפיטן ניוזילנדי מפקד על פלוגתו שכבשה חזרה את המחנה והודף את הגרמנים למטה אל שדה התעופה שנמצא שם. שאלנו מרשותו לצאת. הוא שאל לזהותנו, ונענה כי אנשי הר.א.פ. אנחנו. הוא פקד עלינו מיד לעלות על ההר, למסור ריפורט לאחד הסרגיטים ולקבל רובים וכדורים כדי להכנס לתפקיד הלוחמים ככלם. היצאנו מהחפירה ראינו את "אורחנו" הצנחן הגרמני שוכב הרוג, כשגופו בחפירה וראשו מנופץ מעל גבי מכוונת היריה הרטובה בדם אדמדם...

בהתחילנו לרוץ אל מעלה ההר, גלויים היינו לרובי האש הגרמנים. והם נצלו את ההזדמנות בהתחילם להמטיר עלינו אש חזקה. במרחק מה מחפירתנו הצטרפו אלינו עוד מספר חיילים שהיו כבמצבנו אנו תחילה, הצטרף גם סרגיט בריטי מהר.א.פ. אך הוא לא הספיק להגיע אל מעלה ההר, כדור מכדורי האוייב פגע בלבו ויפול חלל. בחור מצוין היה מכל הבחינות. חייל נאמן ומסור, חבר לחייליו. רצנו אליו לעזור לו, אך מאמצינו היו לשוא... ארבעה המשכנו לרוץ אל מעלה ההר, כשמונה מאות מטר גבהו. בהגיענו לפסגתו נפלנו מחוסרי-אונים לארץ.

ואכן קיבלנו רובים ותחמושת. סודרנו בעמדת שמירה על ההר. כבור כמה רגעים, הפיעו שוב אוירונים שהורידו צנחנים. הצנחנים ירדו במרחק של כמה מאות %%% ירדים [מאות מטרים] מאתנו והיו למטרה מצוינת לרובינו. ירינו אליהם. בהסתכלנו מההר – ולפינו היה שטח עצום, מכוסה מפת ירק נהדרת, מנוקדת בנקודות פרחים לבנים לעשרות, פרחים – מצנחים... ואילו הצנחן שנפגע נופל ליד מצנחו שנשאר פתוח. לפי זאת, ראינו, וחללי הגרמנים רבים היו עד מאוד.

זמן מה אח"כ, ראינו ברדתם של אוירונים גרמנים, אוירוני ענק, על שדה התעופה, ומתוכם זרם מבול של חיילים גרמנים חמושים במיטב התחמושת. תיכף עם רדתם רצו ונעלמו בתוך היער. קרב עז נמשך למטה, ראינו את הניוזילנדים שלנו, נסוגים חזרה אל ההר. הם חזרו אל קירות האבנים שהיו במעלה ההר, תפסו עמדות הגנה והתגוננו. קירות בטון הללו היו שלשה. בין כל קיר וקיר היה מרחק של כמאה ירד בערך. הניו-זילנדים היו ליד הקיר הראשון, אנחנו ליד הקיר השלישי – האחרון.

עייף הייתי, ארוחת-בוקר לא אכלתי מחמת המאורעות המפתיעים. חס ביה [היה]. מים לא היו בנמצא, ירדתי אל תוך אחת החפירות המיועדות לתותחים וארס. לא ידעתי כי בחפירה השנייה הקרובה אלי, שכבה ערימה של גופות של חללי הר.א.פ. לא עזרו פצצותיהם של הגרמנים, לא הפריעה תזמורת מכוונת – היריה והתותחים – ישנתי שינה מתוקה... התעוררתי רק אז, כשהגרמנים קבלו תגבורת בתותחים שהורדו מאוירוניהם.

אחד התותחים האלה הצליח לקלוע קלע לתוך אחת מעמדותינו שהיתה במרחק של לכל היותר שמונה, עשרה ירדים ממני. הקלע שהתפוצץ, הרים עשן אבק ואבנים, תפסתי מיד ברובה יצאתי ואראה את הניוזילנדים מתגוננים כבר ליד הקיר השלישי – האחרון. הגרמנים כבר תפסו את הקיר הראשון. הצטרפתי לניוזילנדים עם רובי היורה ומתחמם מרגע לרגע. כעבור זמן מה, באה הפקודה, היות ואין כל אפשרות להחזיק מעמד בעמדות אלו, צריך לאט, לאט, ואחד, אחד, לסגת אחורנית. הגרמנים כבר הקיפו אותנו משלשה צדדים. נשאר לנו רק צד אחד לאפשרות של נסיגה.

החילונו לסגת. מההר שלנו לא היתה אפשרות לרדת, יכולנו רק לעבור להר שני, גבוה יותר. האוירונים הגרמנים שמרו על הדרכים בהם נסוגנו. בראותם בתנועה קלה, פתחו באש %%% ממכוונות יריה. בנסיגתנו, דליגנו [דילגנו] מאבן לאבן, וכל אבן קלה הפכה לעמדת הגנה מצוינת.

בהגיענו לפסגת ההר שמחם את עינינו מחנה הצי שהיה מעברו השני של אותו הר. הדבר הראשון בכל המחנה, שמשך את תשומת לבנו, היה טנק מים שהתנפלו אליו צמאים. אחרי שריונו את צמאונו, הביאו לנו המלחים מכל טוב. זה היה כבר לפנות ערב. חשבנו, כי הסכנה חלפה לעת-עתה. אבל, לדאבונינו הופיעו שוב, כ-50 אוירונים גרמנים מהמין הגדול ביותר, בני ארבעה מנועים. על אף המוטור היו מורכבות להם סירנות, וברדתם "ברייף", היה צפצופם גדול ומחריש אזנים יותר מרעשן של פצצות מתפוצצות.

אחד האוירונים היה יורד, רועש בסירנה בקול משונה ומרגיז, זורק פצצותיו ועולה. שני מופיע, יורד ומרעיש ברעש איום, אך הרעש שונה במה שהוא מהרעש של הראשון, ואינו זורק פצצות כלל. ככה נמשך המחזה עד רדת החשיכה בלי כל הפסקה שהיא עם חשכה, הרגשנו כי חייל הרגלים הגרמני התקרב אלינו, ושמענו גם את יריותיו. %%% והיות ובחשכה היו פעילות המשמרות בלבד, ניתנה לנו סקירה קלה על הטקטיקה האחרונה של הגרמנים על ידי אחד מקצינינו.

חיל הרגלים הגרמני, יודע להבדיל בין כל סירנה לסירנה של האוירונים הגרמנים הנקבעות מראש. הם יודעים למשל שסירנה מצפצפת הרי האוירונים באותו רגע זורקים פצצות, ואילו אם הסירנה חורקת, יודע חיל הרגלים הגרמני, שפצצות לא יזרקו אותו רגע וצריך דנצל [לנצל] את ההזדמנות להתקדמות נוספת. כמובן, וחייילנו לא יודעים את הבדלי הסירנות הללו, והם נשארים תמיד בחפירותיהם, מה שנותן אפשרות נוחה לגרמנים להתקדמות נוספת, בלי התנגדות מצידנו.

אחרי שהשתרר שקט, הודיענו הקצין שבשעה 10:30 בלילה, תגיע עזרה של חיל-רגלים ניוזילנדי. "עד אז, יש לכם השהות לחטוף בשינה"... נרדמנו מיד. &

ב-10:30 העירנו הקצין. הסתדרנו חיש בשורה ערפית והתחלנו ללכת בחשכה אל מקום מטרה שלא ידענו מה הוא. אחרי עשותינו את חצי הדרך, ראינו במרחק לא רב, צורות רקיטות, ותיכף התחילו במטר יריות עלינו. זאת היתה פעולתם של צנחנים שירדו

קצת יותר רחוק ממלימי. יריותיהם היו מכוונות כפי הנראה על דרך נסיגתנו ששמרו עליה במשך כל הזמן. מיד החילונו לסובב חזרה את כל מחננו, כדי להגיע למקום המיועד. וזה גרם שבמקום להגיע למקום המטרה במשך שעה אחת בלבד, הגענו רק אם [עם] אור הבוקר. %%%%

ולכן, לא נשאר לנו כבר זמן לאכול, כי שוב עם אור הבוקר, הופיעו אוי- רונים גרמנים. וכל מי שתפס מקום מחבא באותו רגע, לא זז משם עד... לפנות ערב...

היום פעלו האוירונים. פצצות אימות שחפרו בורות והרימו בענן העשן שלהם סלעים ואבנים, חול ובוץ, ירק דל ועצים גדולים על שרשיהם. מבול של כדורי מכוונות יריה ניתן על השטח כגשם ממש. זה היה ריקוד גהינום, אך יחד עם זה... "מחזה מרהיב עינים"...

עם ערב כשנפרדנו מהאוירונים ה"נחמדים" הללו, זמזם באזנינו זמזום שנמשך זמן רב. כל אחד ישב במקומו בלי כל אפשרות לזוז ממקומו. פשוט, דבוק היית למקומך ורגליך חסרות אונים לתזוזה כל שהיא...

התרופה היחידה ליציאתנו ממחבואינו, היתה בשורה שהביא לנו הקצין: - "אוכל" ... קפצנו כשדים... עם קיבה ריקה, בלב רעב, שירכנו דרכנו כדי לקבל רבע קופסת בוליביב לכל אחד... ובלי לחם, ובלי ביסקויט... בהגיענו למקום, נכנסנו לאחד הכפרים שצדדיו היו מוקפים בתעלות מים (כאותן התעלות בפרדסי ארצנו) השורה המשמעתית התפזרה מהר, כל אחד הוריד את כובע הפלדה שלו והפך אותו לספל בשביל מים... ואני עבדכם הנאמן, גמעתתי באתו רגע, כחמשה ספלים-כובעי-פלדה מלאי מים, בלא גוזמא, ממש כגמל להבדיל...

אכלנו, ונלך לישון. ושינה זו לא נשכחנה. קור איום. שמיכות, גם בחלום לא ראינו... מתחת לעצים. שנים, שנים התחבקנו בגופותינו הרועדים כדי להתחמם. ובלי לראותו רעד עצמות ונקישת שיניים, המם רעש איום של קרב האניות המפורסם ליד כרתים [שנערך טרם אור בתאריך 21/5/1941], ושבודאי לכלכם נודע עליו מעל דפי העתונות, באותו לילה טובעו כשליש אניות איטלקיות עם חיילים ותחמושת רבה. שני אניות נלקחו לשבי מצאו בתוכם טנקים, אך הטביעו אותן על מטען, מחמת חוסר האפשרות לפעול בהם. וה"שינה" - "שינה הייתה"...

למחרת בבוקר, עם חשכה עדיין, יצאנו שוב ממקום חניתנו. ניתרנו מעץ לעץ עד הגיענו לנהר אחד, ששני גזעי עצים שכבו עליו וחצוהו כגשר. עברנו על גשר זה, אחד אחד, אך בהיותי אני באמצעו של אותו גשר, הופיעו אוירוני האויב במטר יריות, באותו רגע, גם הצנחנים שתפסו עמדת קרובה, כיבדו אותנו בברד אש. קפצתי מיד לגל אבנים מעברו השני של הנהר. חברי יגולניצר ושאר האנשים, לא היתה השהות בידם לעבור את הגשר, הם הטריחו את עצמם והלכו עד צואר במים, כך עברנו את הנהר.

צריכים היינו אח"כ לעבור גדר תיל דוקרני, ולא יכולנו - שוב, בגלל מטר יריות שניתך %עלינו ממרומים ומהצד. שכבנו איש איש במקומו, מחכים לישועה והנה בא ה"משיח" ... חיל כושי משלנו, רכוב על חמור (חבל, החמור לא היה לבן, ולכן סיפור ה"משיח" מאבד כאן קצת מטעמו...) והכושי עצמו פצוע. בהזהירנו אותו בל ימשיך להתקדם, לא שמע לדברנו והמריץ את חמורו ברגלו שבעטה בבטנה של אותה חיה אומללה. הוא התקרב עם חמורו אל הגדר, הוציא מתוך קור רח את יתדות העץ ויעבור בשלום. ואנו הגבורים הלבנים, כמובן אחריו....

כך המשכנו את מצעדנו עד לפנות ערב. הגענו למקום המטרה. בוליביב בלי ביסקויט... זה היה לילה ראשון אחרי כמה %%% לילות נדודים, שהגרמנים לא הפריעו לנו לישון. אך הקור העז הקפיץ את עורנו ושינינו דפקו שורה בשורה עד כדי פחד פן יפלו חס וחלילה ממקומן... ולמרות הכל, מתוך עייפות רבה, נרדמנו בשינה עמוקה...

קמנו עם בוקר בכאב ראש, בפיך ברכים. רעבים וצמאים. אך צריכים היינו להמשיך בהליכה. ביצאנו מהמחנה (אין "מחנה" הולם את המקום הזה...) יצאו אתנו באותו זמן גם ניוזילנדים. עברנו בתוך אחד הכפרים. עלינו על הר גבוה שלמולו הזדקף אחיו, הר ופסגתו מכוסה בשלג-עולמים. למרות שהשמש יקדה בקרניה, קר היה לנו. עברנו בתוך יער יפה, שהודות לחודש מאי, היה פורח, ירוק ונהדר לעין. ריח קסמים מלא את חללו. זו היא הפעם הראשונה ששמתני ללבי את יופיו הנהדר של אי קטן זה. והתפעלות זו, גרמה שתמיד היו מופנות עיני כלפי קדים ולצדדים, בלי לראות את הנעשה אחרי. ומאחורי, אנשי הר. א.פ. פנו לכיוון אחר. רק בהגיענו למעלה ההר, הרגשתי בדבר, ואראה את עצמי נשאר עם הניוזילנדים בלבד. שאלתי אותם לאן מטרם, ואיפוא חברי? - לא קבלתי תשובה ברורה כי בעצמם לא ידעו לאן מטרם. אחרי כמה רגעים הופיע קצין שחילק את הניוזילנדים לפלוגות, פלוגות והעמידם בעמדות, עמדות, כדי להיות מוכנים לקרב עם הגרמנים המתקרבים לאותו הר. ולי לא נשאר, אלא לחזור בעקבותי כדי לחפש את חברי מהר. א.פ. לקחתי לעצמי את כיוון הכפר בו עברנו והלכתי בחזרה בערך כשני קילומטרים. פגשתי שוב בפלוגה של נ. ז. שעלו אל ההר. שאלתי על חברי. לפי מבטאי הכירו מיד כי אינני בריטי

בקשו ממני את פנקס החייל, ומאושר הייתי שאז, במעמד %%% הצנחן בחפירתנו, לא השמדתי את הפנקס היקר הזה, אחרת, הייתי מאבד את עולמי בירית אקדח אחת... ובצדק. כשאמרתי להם שהנני ארצי-ישראלי מהר. א.פ. קראוני ללכת איתם, היות וגם הם הולכים למקום המצאם של חברי.

עברנו ליד הנו. שעזבתים קודם. עלינו על [הר] גבוה יותר, ושם שוב הופיע קצין שפיזר אותנו לעמדות הגנה, שהיו אבנים, בורות ועצים בלבד. מבולבל הייתי% ואובד עצות – מה לעשות? לחפש את חברי? ואיפוא? סוף סוף החילותי לחזור על עקבותי חזרה לכפר שהיה כבר כשלושה מיל מאחורינו. מההר יכולנו לראותו. אך באמצע הדרך שמעתי את יריותיהם של הגרמנים שנכנסו כבר לכפר וכבשוהו. מחשבות ממחשבות שונות ניקרו באותו רגע במוחי. בודד ביער, גשם שוטף בלי הפוגות, לבוש חולצה מכנסי חקי קצרים (את הבטל-דרעס החרפי איבדתי באניה). מצבי היה איום לא לכאן ולא לכאן. פתאום רואה אני, ומצד הכפר, מטפסים ועולים בכיוון אלי, כשבעה חיילים בריטיים מחומשים ובראשם סרג'נט. שוב שאלתי את שאלותי האומללות. כתשובה הם צרפוני לחברותם כדי ללכת לנמל סודה-ביי בו נמצאת גם הר. א.פ. פחדתי בתחילה ללכת אתם, נסיון קודם היה לי בענינים מעין אלה... והסרג'נט שוב שואל "האינך מכירני" הסתכל". הבטתי אליו, ואכן זה הוא אותו הסמל מהצני שנוסע הייתי אתו לסודה-ביי להביא מזון בשביל פלוגות הצי. תלבושתו עכשיו, תלבושת הבטל-דרעס וכובע הפלדה על ראשו, שינו את מראהו...

הלכתי אתם. בדרך הגענו לבית קטן, בית טפוזי של אכר פשוט ונעים, המוקף חצר מגודרת שבאמצעו באר שמימיה מוצאים בדלי מנוף. רצינו לגשת ולשאוב מים מהבאר אך מיד הופיעו בנות האכר, יוניות נחמדות, שלא נתנו לנו לעמול ולטרוח, ובזרועותיהן החשופות והבריאות העלו לנו מיים חיים. מה מאוד מתקן לנו אותם המים... הן קראו אותנו אל תוך הבית, בו העלו על שלחן לפנינו מכל טוב, %%% לחם, ביצים, גבינה, מה שלא ראינו ולא טעמנו זה עידו ועידנים. והעיקר... הן בנות האכר... נפרדנו מהן בתודות ובברכות ונמשיך ללכת הלאה.

כשני קילומטר לפני קנדיה, נפסק היער. לפנינו היה שטח מישור, שבאמצעו עבר כביש אספלט. סכנה היתה כרוכה בהליכתנו יחדיו. אחד, אחד עברנו את השטח, תוך קשיים גדולים. בהתקרב אורון היינו קוטפים מיד מצדנו עשב בר ירוק ומכסים בו את ראשינו וכתפינו לשם הסוואה (קמופלז').

בהגיענו לעיירה, פרצה תרועת שמחה מלבי – הנה, בכניסה לאותה עיירה, פגשתי בר. א.פ. ובחברי יגולניצר. נפרדתי מידידי הבריטים שליווני עד כאן ואצטרף ל"הרפתק" הרפתקאות עם חברי מהר. א.פ.

בהכנסנו לסודה-ביי, לא הכרנו אותה עיירה נחמדות שהיתה פעם. הרס % וחורבן, לא נשאר בה גל אבנים אחד בעל צורה כל שהיא. רחובות מלאים רסיסי-אבן וזכוכית, פגרי בהמה מסריחות, כרים וכסתות קרועים ומפוזרים. וזה לא היה מספיק לאותם הטייסים הוונדליים. הנה, בהגיענו לטבורה של העיירה, שוב הופיעו המנוולים והמטירו ברד פצצות חדשות. התושבים שישבו רועדים במקלטים קראונו אליהם. הצטרפנו אליהם, אנשים נחמדים, כיבדונו בתה ועוגות.

עם תום ההפצצה, הלכנו הלאה והגענו לאחד מבתי-הספר שבו היו כבר כמה מאנשי הר. א.פ. שם חיכתה לנו ארוחת-בשר חמה מרק ותה. בבית הספר ראינו בפעם הראשונה עתון – "כרית-ניוס". ממנו נודע לנו על התקפת 600 אורונים גרמנים על מלימי. עד לפנות ערב שהינו % בבנין בית-הספר. לא הלכנו העירה, כדי לא למשוך את תשומת לבן של החיות המעופפות...

לפנות ערב, עזבנו את העיירה, ונעלה לאחד ההרים הקרובים, שעליו חנתה המפקדה הראשית של הר. א.פ. קיבלנו שוב סמיכות. אך לישון לא ישנו שם. עלינו על % אוטו ונסע על כביש מתפתל וגבוה. ליד חופה של סודה-ביי, ממנו ראינו את הנמל, ובו אניות אחוזות בלהבות. והכפר עצמו, נורא בחורבנו. נסענו בערך, עד אחרי השעה שתים-עשרה בחצות הלילה.

שכבנו לישון באחד היערות שהיה סמוך לכפר קטן. חנינו בתוכו כיומים. והיער – יער... מרוב עצים לא תראה את היער... עצים גבוהים ועבותים, ירק ויופי. אך בלי עיתון ובלו רדיו, ויותר מכל, בלי לדעת מה נעשה סביבך, כאן באי... יומים אח"כ, הצטרפה אלינו המפקדה של הר. א.פ. מזה למדנו, כי קנדיה נכבשה כבר בידי הגרמנים. באותו לילה הועלנו על אוטומובילים. זה היה ב-9 בערב, יצאנו ונסענו למקום בלתי ידוע עד הבוקר שעה ארבע. היגענו לסופו של הכביש שלא נמשך יותר ושהיה בפסגתו של ההר. את האוטומובילים הפכנו ע"י פתיחת המוטור ועזיבתו ללכת בכיוון אל התהום. רעש חזק והד מתכת נשברת גרם שנגיד "קדיש" למכוניותינו. ואנחנו ירדנו בכיוון לים. לא נגשנו עד חופו – נכנסנו לאחד היערות שלי, ונשב מחכים בצפייה.

יום אחד עבר שם עלינו בשקט. אווירי האוייב עברו שם אך לא היה להם כל ידיעות על מקום המצאנו. למחרת [28/5/1941] הגיעו למקום יחידות אחדות של חפרים יהודים ארצישראלים וציפורוסים. אחרי הצהרים הגיעו גם אמבולנסים עם פצועים רבים, והם,

עשו שגיאה בהשאירם את מכוניותיהם בפסגת ההר, שגרם לבואם של אוירוני האויב שזרקו פצצות. באותו הלילה תפס כל מי שיכול היה, וזה היה כמעט אפשרי לכלם, מערות טבעיות בסלעים להגנה בפני האוירוניים. היו מערות גדולות שהפכו לבתי-חולים, במ הכניסו חולים ופצועים רבים.

וכרגיל, שמועות על גבי שמועות פרחו באויר. אניות תבואנה, וכו' וכו'. עולים היינו על סלעים גבוהים להסתכל על אופק הים הרחב לראות אולי כבר בראות האניות לפהות [לפנות] ערב, נמסרו פקודות, מפה לאוזן, בלחש, "ב-9 בערב תבואנה האניות להוציאנו מהאי".

ואכן כעבור כמה זמן, יצאנו אל החוף. זה היה לא קל כלל, בשעות לילה אפלות, במורד תמידי, בדרך זרועה אבנים וסלעים, בורות וחורים קטנים סתם, קוצים ושאר מזיקים. אבל הלכנו, בלי כל הפסקה, בלי כל הרגשה של עייפות – כי ידענו, זאת היא הדרך היחידה להצלת חיננו.

בערך בשעה שתיים בלילה, הגענו לאחד המקומות הקרובים לחוף הים. שם חיכה כבר צבא גדול להצלתו, כל חייל וחייל חיכה בכליון עיניים לתורו. מחנות גדולים של צבא גדול על חבילותיהם שאינן ולא כלום, ונמנם. וגם אנו נרדמנו במהרה. אחרי חצי שעה, שמעתי שמכריזים בשם יחידתנו. אבל כשקמתי, כבר לא ראיתי אף אחד מחברי. לקחתי את הכיוון במ הלכו. בדרך היו תחנות בדיקה, ובתחנה הראשונה עצר אותי סרגינט-מיוור שטען, כי אניני משתייך לר.א.פ. לפי תלבושתי, אלא שייך אני לצבא. הוא לא רצה, הוא לא יכול היה [?] אתי זמן רב, הוא צוני ללכת חזרה. עמדתי תמה, מצב רוח איום, נשארתי ב[?] יחידי. היחידה שלי נעלמה ואינני יודע אל מי אוכל ואפנה לעזרה? בהליכתי חזרה, גרם לי מזלי ופגשתי בשני "פסזירים" אחרים מהר.א.פ. מפלוגתי שאף הם, כמוני, אחרו בתרדמתם. זוהיתי על ידם ועברנו את תחנות הבדיקה בשלום. כשהגענו לחוף הים, חיכו לנו סירות, עלינו עליהן ונגיע אתן לאנית קרב, אחת מאניות הקרב שהיו ליד החוף.

שאפנו אויר לקרבנו, קל היה לנו. אחרי כמה רגעים שמענו את רעש המכונות בבטן האניה... "ב"ספיד" גדול שטנו והתרחקנו מחופי האי שנפל קורבן לרוצחיו %%% הפראיים של היטלר.

על האוניה כיבדו אותנו בסיגריות ממש, לא מגולגלות מניר עיתון ועלי עצים פשוטים... "פלייערס ממש". כיבדונו במשקאות ובמעדני מלכים כראוי לבני-מלכים...

בשעה 10 בבוקר קרה לנו מקרה קל... – ה"יעקעס" המעופפים שוב הופיעו להקה גדולה במרומים, כמאה אוירוניים לכל הפחות, שלשה שלשה, הם זינקו עלינו, אך רק שלשה מכל האוירוניים זרקו את פצצותיהם וכלום לא קרה... על גבי האניה, ישבנו אותו רגע ונהנה ממעשי ידיהם של המלחים הבריטיים.

הם פתחו את ארגז הרדיו, ולקול טקס מוסיקלי העלו את פצצותיהם על זרועותיהם הבריאות והחזקות, הושיטו אותן ממעלית אחת לשניה עד הגיען אל ידי התותחן האמיצות העומד על סיפון האניה ומרביץ באותם הגברוים [הגיבורים]... אחד החוזים בשמים היה כל מספר רגעים, רץ במהירות אל הקיר, ומסמן בגיר לבן קו נוסף, סימון לאוירון נוסף

נוסף שנפל במצולות ים. שלשה קוים לבנים סימן אותו בוקר המלח הנחמד... גלי הים הכחולים שקשקו בדפנות אנית הקרב. בספיד מהיר הגענו בשעה ארבע לפנות ערב אל נמלה של מצרים – אלכסנדריה. נכנסנו לנמל. בירדתנו מהאניה הרגשנו תחת רגלנו אדמה בטוחה, אדמה שלנו, בה חופש ובטחון. בתוך הנמל הגדול הועמדו שלחנות ארוכים מלאים כל טוב, ביסקויטים ושוקולדות, סנדויצ'ים, ומשקאות קרים...

גמרנו פרשה אחת בפרק מלחמה קצרה זו. עברו עלינו ענד פרשיות מפרשיות שונות. הבה ונקוה שלא יערכנו [יארכו] אותן פרשיות ואותם ה"נסים ונפלאות" ונראה במהרה בנצחון הדימוקרטיה ומעצמות הברית... ואז, מה נשמח לבקר את כרתים המשוחררת ובנויה מחדש.

ל/קופ. וייס

תצלום אוויר גרמני של אזור שדה התעופה מאלמה (Maleme) בכרתים - מיום 3 באפריל 1941.
(צלם לא ידוע, Google, אתר מקווה)

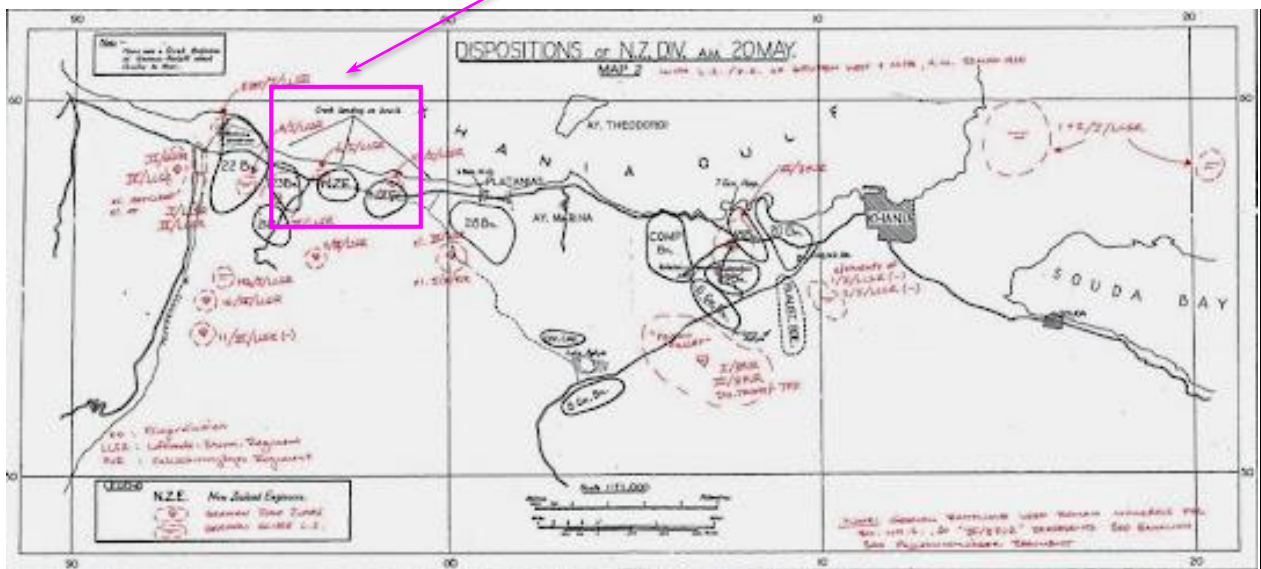
מפה 1: צירי ההתקדמות של הכוחות הגרמניים ביוון וצירי הנסיגה של הכוחות הבריטיים לכרתים באפריל 1941. (ויקיפדיה, crete-during-the-world-war-2-battle-of-crete, אתר מקוון)

מפה 2: מפת כרתים.

במפה סומנו שמות ישובים ואתרים הקשורים לקרבות ולאירועים שהתרחשו בכרתים במאי 1941. (הארכיונים הלאומיים הבריטיים, blog.nationalarchives.gov.uk, אתר מקוון, אוגוסט 1941)

אזור שדה התעופה מאלמה

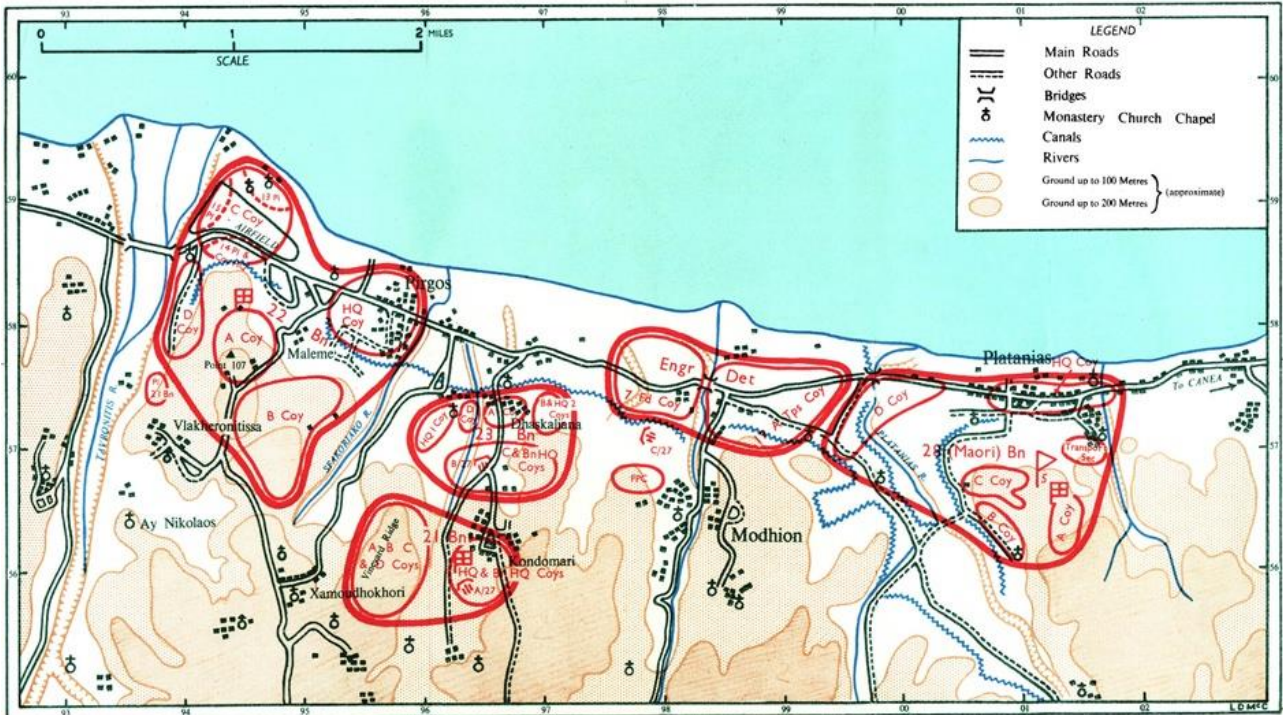

מפה 3: אזור שדה התעופה מאלמה (Maleme) וכביש המקשר ממנו אל העיר חאניה ונמל סודה.

לשם הגיע הנהג אהרן ויס אחרי יום 5/5/1941. הוא צורף לאנשי חיל האוויר הבריטי שהוצבו באזור. מיקום מחנה הפלוגה מסומן במלבן ברוד שהוסף למפה.

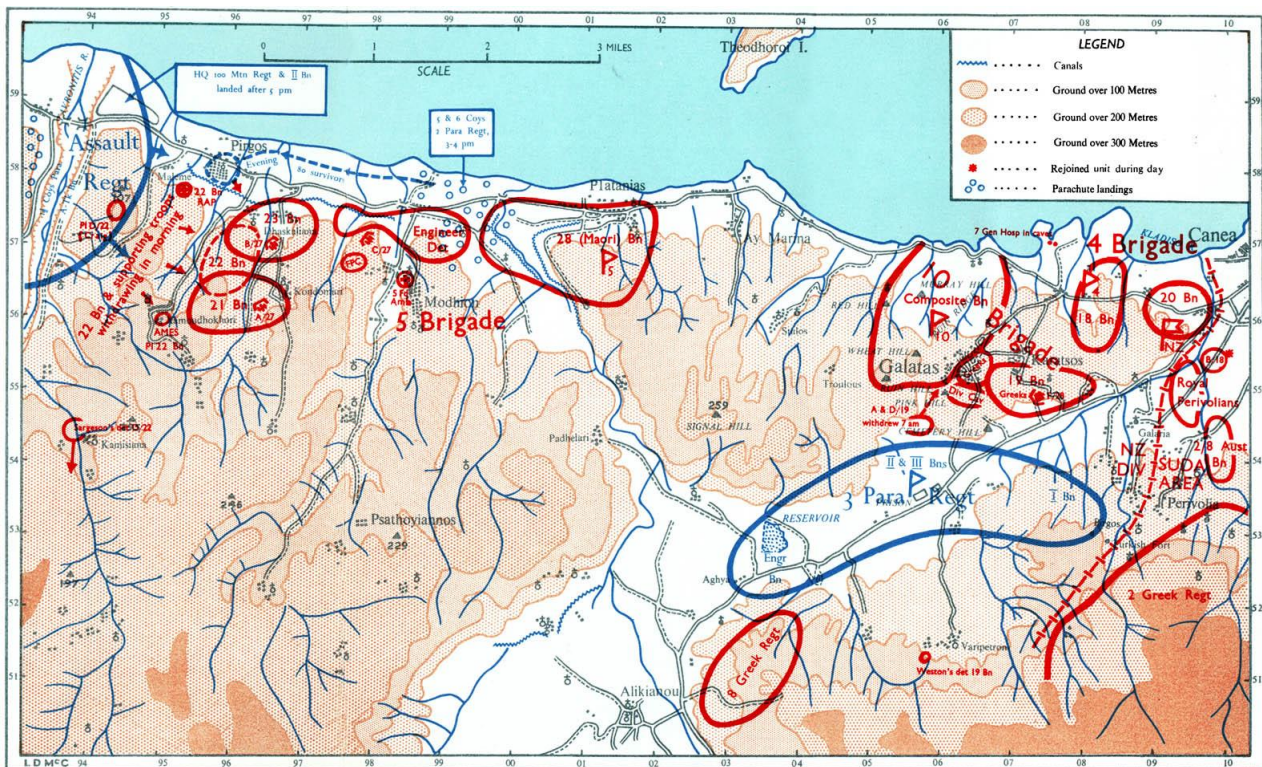
(nzhistory.govt.nz, אתר מקוון. סימונים על מפת המקור - יוסף שקד)

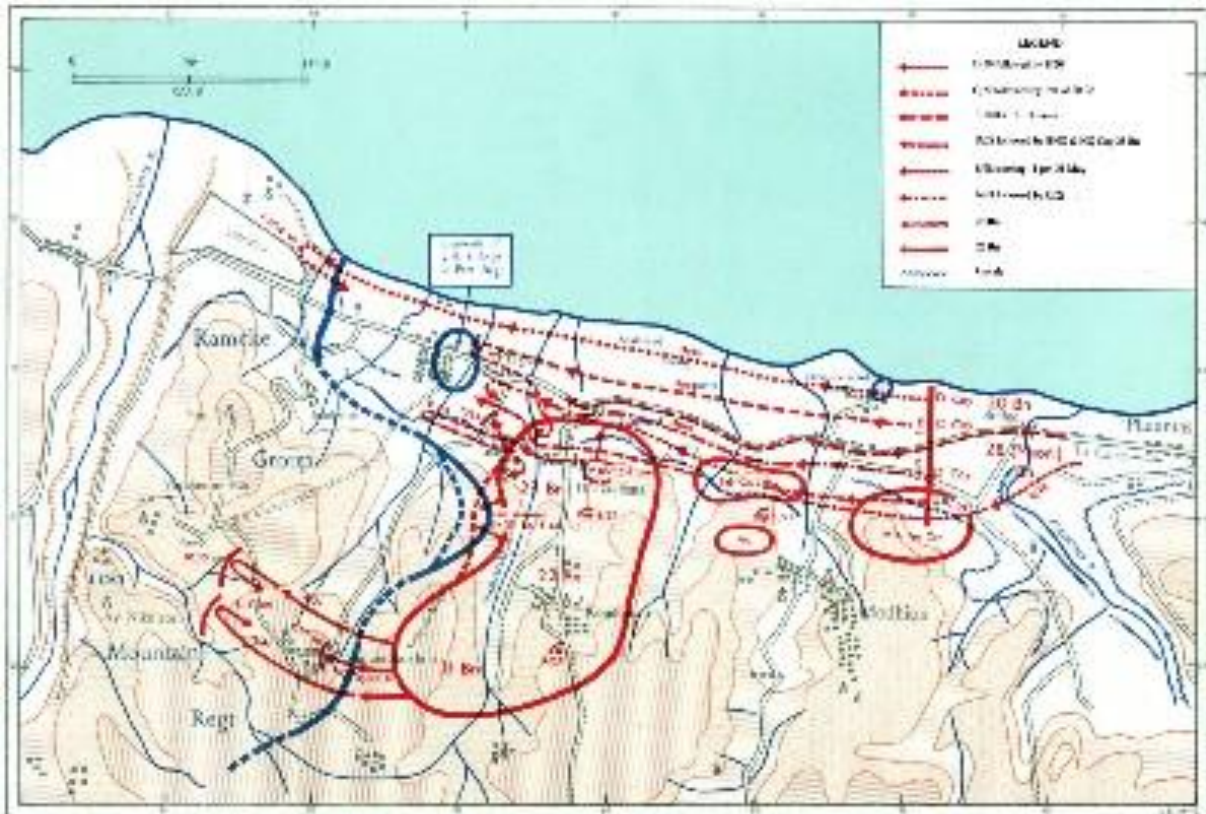
MALEME, 5 Brigade, 20 May

מפה 4: מפת הכוחות הצבאיים הבריטים בכרתים בגזרת מאלמה (בתיחומים המסומנים באדום) ביום 20/5/1941 (nzhistory.govt.nz, אתר מקוון)

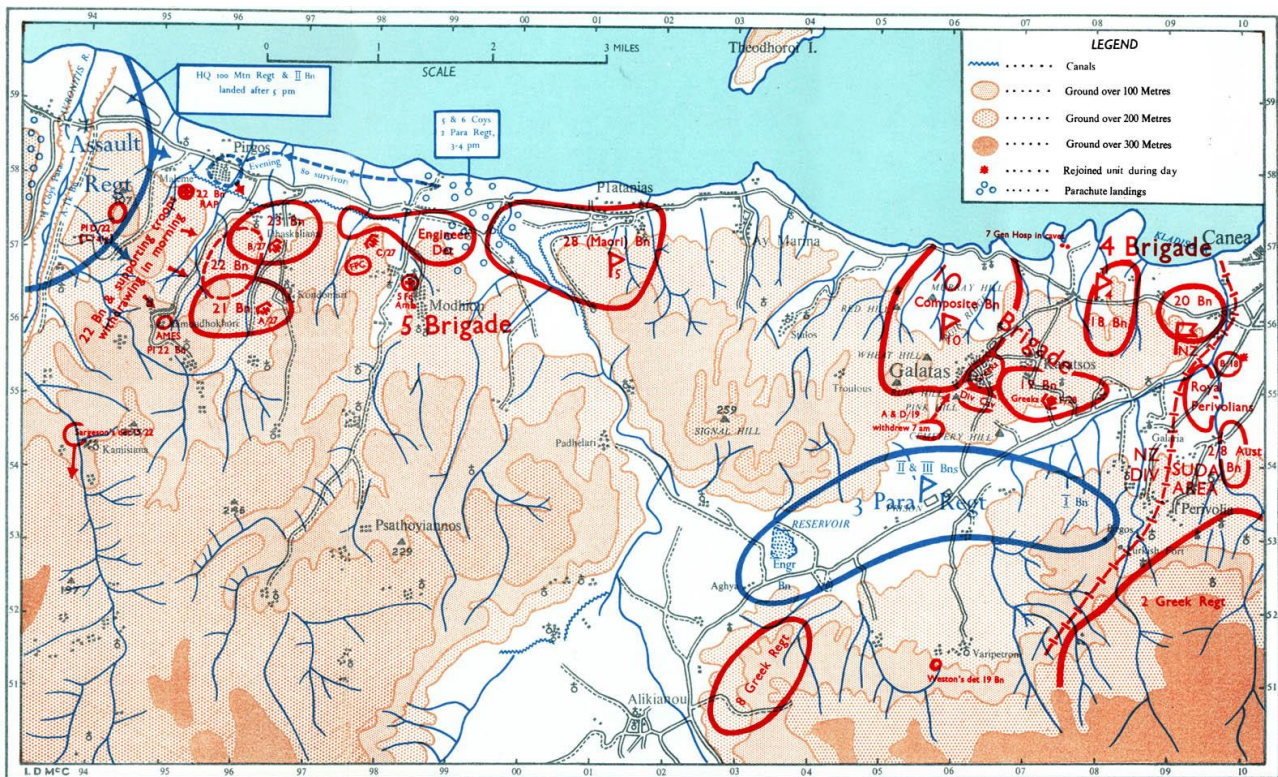
NEW ZEALAND DIVISIONAL AREA and Enemy Landings, 21 May

מפה 5: מפת הכוחות הצבאיים בכרתים בגזרת מאלמה ביום 20/5/1941. התיחומים המסומנים באדום הם כוחות בריטים והכחולים הם כוחות גרמנים. (nzhistory.govt.nz, אתר מקוון)

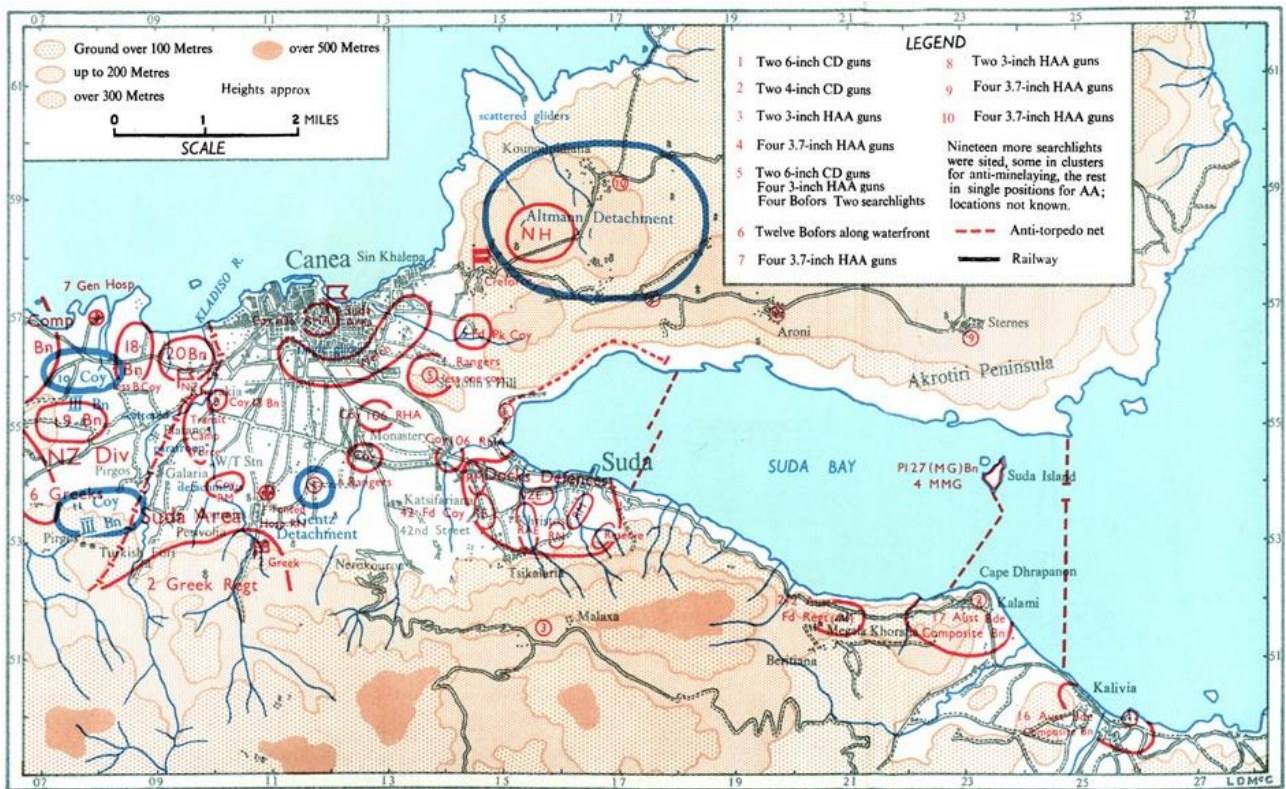
MALEME COUNTER-ATTACK, 21-22 MAY

מפה 6: מפת הכוחות הצבאיים בכרתים בגזרת מאלמה מתקפת הנגד ביום 21-22/5/1941. התיחומים המסומנים באדום הם כוחות בריטים והכחולים הם כוחות גרמנים. (אתר מקוון, nzhistory.govt.nz)

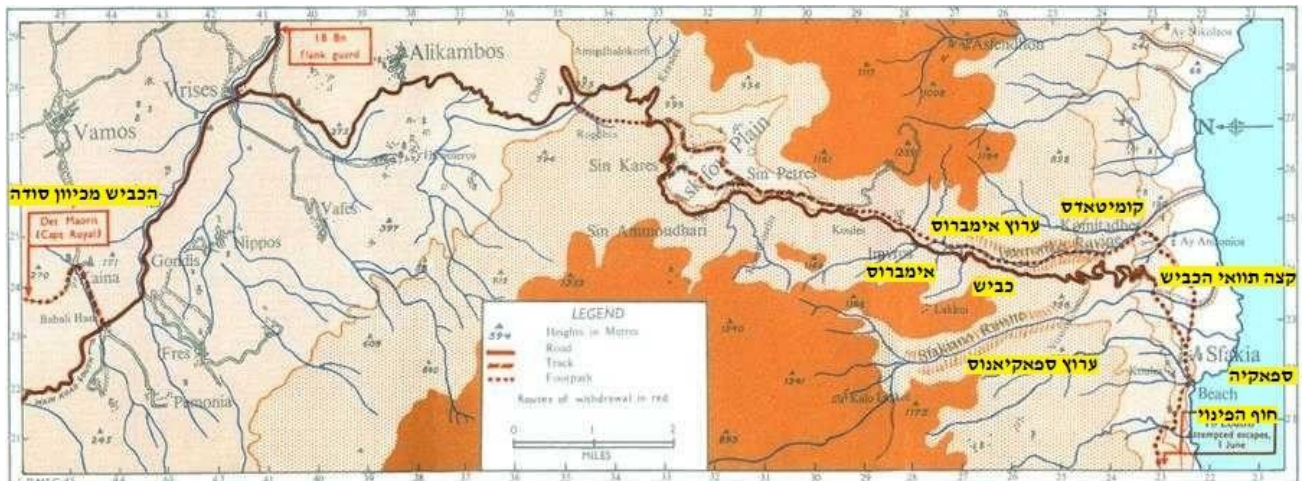
NEW ZEALAND DIVISIONAL AREA and Enemy Landings, 21 May

מפה 7: מפת הכוחות הצבאיים בכרתים בגזרת גאלאטס ביום 21/5/1941. התיחומים המסומנים באדום הם כוחות בריטים והכחולים הם כוחות גרמנים. (אתר מקוון, nzhistory.govt.nz)

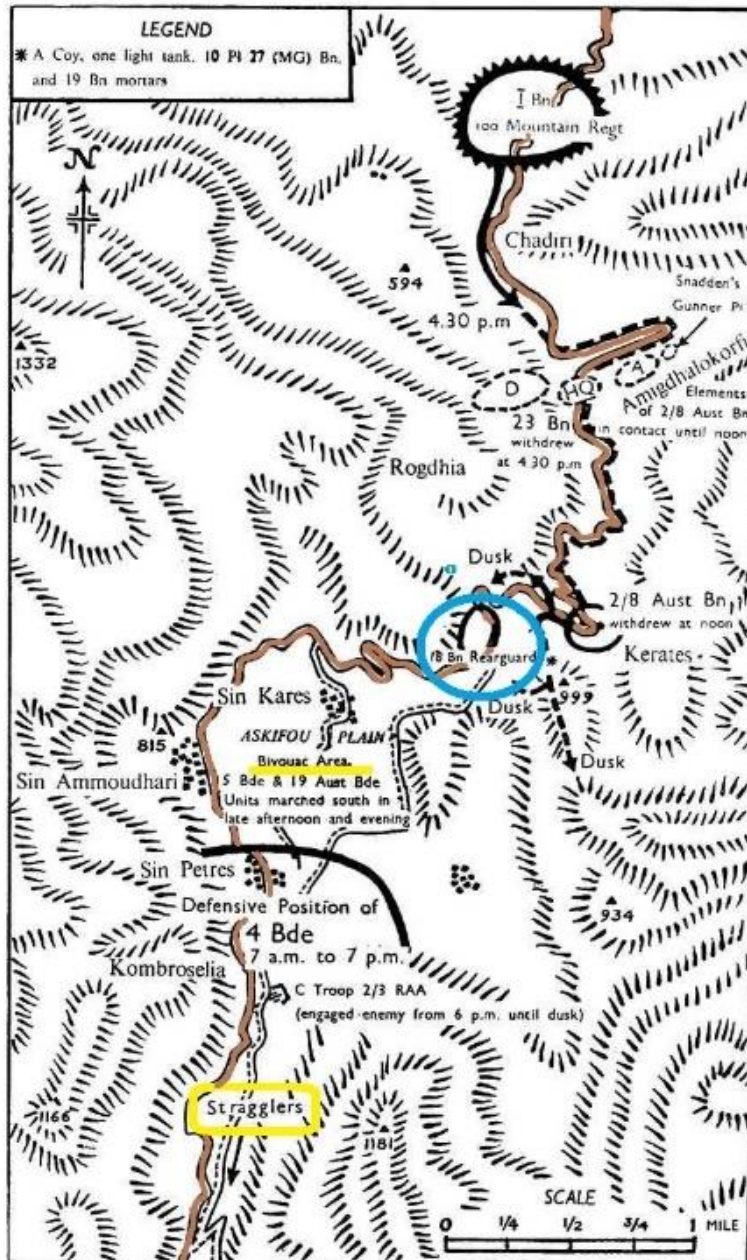

SUDA AREA, Enemy Landings, 20 May

מפה 8: מפת הכוחות הצבאיים בכרתים בגזרת סודה – חאניה ביום 20/5/1941. התיחומים המסומנים באדום הם כוחות בריטים והכחולים הם כוחות גרמנים. (אתר מקוון, nzhistory.govt.nz)

מפה 9: דרכי הפינוי של הכוחות הבריטיים דרומה (ממפרץ סודה) למפרץ ספאקיה, דרך ערוץ אימברוס (Imbros Gorge), הכביש המקביל לו וערוץ ספאקיאנוס (Sfakianos Gorge) – מרשם קרב ניו-זילנדי ליום 28/5/1941. (אתר מקוון, nzhistory.govt.nz)

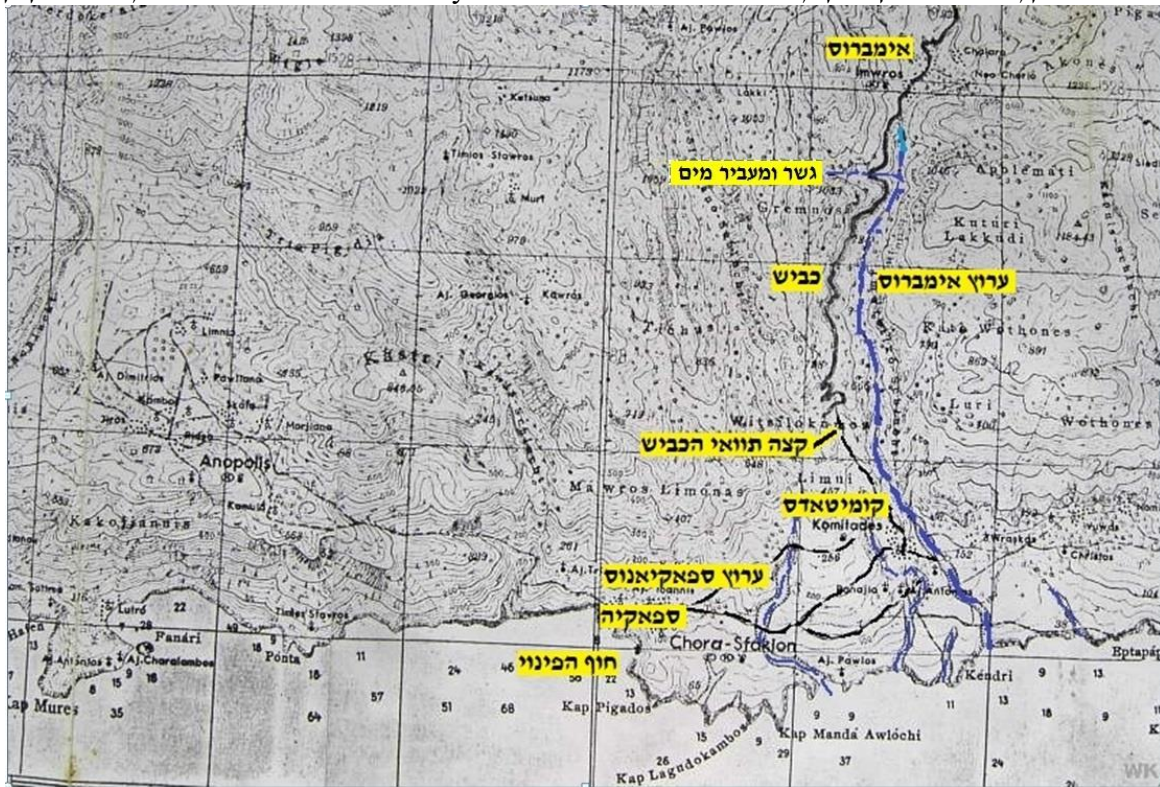
מפה 10: ציר הפינוי של כוחות הבריטיים לכיוון מפרץ ספאקיה דרך ערוץ אימברוס (Imbros Gorge), שם נעו היחידות הלא מאורגנות ("Stragglers") ובכללם פלוגת חפְרים 606, והכביש המקביל לציר, שם נעו היחידות המאורגנות – מבוסס על מרשם קרב ניו-זילנדי ליום 28/5/1941 (nzhistory.govt.nz, אתר מקוון. סימונים על מפת המקור - יהודה שפר, נובמבר 2020)

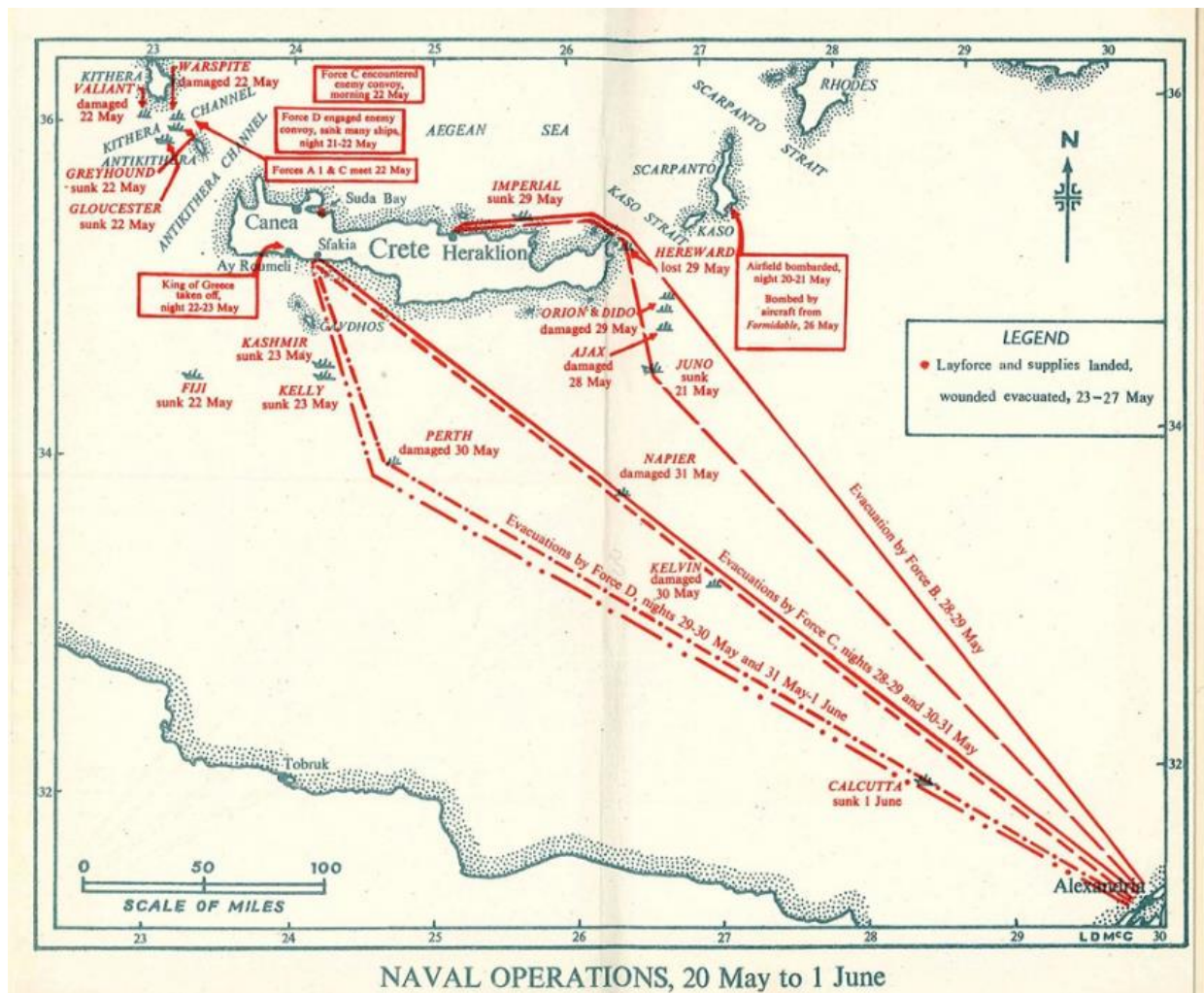
תמנות 1 ו-2: מימין: מראה החוף מקצה מצוק תלול שגובהו כ-700 מ' מפני הים, אשר עליו עובר כיום הכביש המחבר בין הכפר אימברוס לכפר ספאקיה. משמאל: מראה קצה המצוק במאי 1941. בתקופה זו, הכביש הסתיים

לאחר כ-3 פיתולים בירידה מקצה המצוק, במרחק כ-500 מ' ממנו. משם, המשיכה לחוף דרך תלולה ולא סלולה ("שביל חמורים").

(תמונה מימין, צילום: יוסף שקד, 7/10/2021. תמונה משמאל: GreeceAtWw2Photostory, אתר מקוון)

מפה 11: הדרכים לחוף הפינוי במפרץ ספאקיה דרך: ערוץ אימברוס (Imbros Gorge), הכביש מאימברוס לכיוון ספאקיה וערוץ ספאקיאנוס (Sfakianos Gorge) – מבוסס על מפה טופוגרפית יוונית ישנה בה השתמשו הגרמנים. (מקור: גלריית תמונות של וולפגנג קיסטלר, אתר מקוון. סימונים על מפת המקור - יהודה שפר, נובמבר 2020)

NAVAL OPERATIONS, 20 May to 1 June

מפה 12: הצי הבריטי בים התיכון – זירת כרתים, איזורי קרבות ימיים ומהלך שיירות הפינוי מכתים לנמל אלכסנדריה במצרים, בתקופה 1/6/1941 - 20/5/1941. (אתר מקוון, nzhistory.govt.nz)

מפתח מפות

- מפה 1: צירי ההתקדמות של הכוחות הגרמניים ביוון וצירי הנסיגה של הכוחות הבריטיים לכתים באפריל 1941.
- מפה 2: מפת כרתים כולל שמות ישובים ואתרים הקשורים לקרבות ולאירועים שהתרחשו בכתים במאי 1941.
- מפה 3: אזור שדה התעופה מאלמה (Maleme) וכביש המקשר ממנו אל העיר חאניה ונמל סודה.
- מפה 4: מפת הכוחות הצבאיים בכתים בגזרת מאלמה ביום 20/5/1941.
- מפה 5: מפת הכוחות הצבאיים בכתים בגזרת מאלמה ביום 20/5/1941.
- מפה 6: מפת הכוחות הצבאיים בכתים בגזרת מאלמה מתקפת הנגד ביום 21-22/5/1941.
- מפה 7: מפת הכוחות הצבאיים בכתים בגזרת גאלאטס ביום 21/5/1941.
- מפה 8: מפת הכוחות הצבאיים בכתים בגזרת סודה-חאניה ביום 20/5/1941.
- מפה 9: דרכי הפינוי של הכוחות הבריטיים בכתים דרומה (ממפרץ סודה) למפרץ ספאקיה.
- מפה 10: ציר הפינוי של כוחות הבריטיים בכתים לכיוון מפרץ ספאקיה דרך ערוץ אימברוס.
- מפה 11: הדרכים לחוף הפינוי במפרץ ספאקיה.
- מפה 12: הצי הבריטי בים התיכון – זירת כרתים - איזורי קרבות ימיים ומהלך שיירות הפינוי - מאי 1941.

מפתח מקומות

- 1 אלכסנדריה, [מחנה צבאי]
- 8, 1 אלכסנדריה, [נמל]
- 4, 2 אלכסנדריה, [עיר]
- 3 ארץ-ישראל

באר שבע, 1

דזרט, [מדבר סיני] 1

הארץ [ארץ ישראל] 2
ההר, [גבעה 107 הסמוכה לשדה התעופה מאלמה] 4, 5
ההר, [גבעה 107 הסמוכה לשדה התעופה מאלמה] 4, 5
הר שני, גבוה יותר, [הר סמוך לגבעה 107 הסמוכה לשדה התעופה מאלמה Xamoudhokhori] [Xamoudhokhori]
החוף, ג"כ חוף הים [חוף מפרץ ספקיה בכרתים] 8
הנמל, [נמל סודה בכרתים (Suda)] 3, 7
הרקליון, [שדה תעופה בעיר הרקליון בכרתים] 3

יוגוסלביה 2
יון, [בכתיב מלא יוון] 1, 2, 4
ישוב הראשון במצרים [העיר איסמעליה, הסמוכה לגשר פירדון] 1

כפר קטן [הכפר ציקלריה בכרתים (Tsikalariá)] 7
כרתים 2, 3, 4, 6, 8

מלימי, [ג"כ מאלמה, שדה תעופה במערב כרתים] 3, 4, 6, 7
מפקדה של הר.א.פ., [מפקדת הכוחות הבריטים בכרתים] 7
מצרים 1, 2, 8

נמל, [נמל אלכסנדיה במצרים] 1, 2
נמל, [נמל פורט-סעיד במצרים] 2
נמל, [נמל מפרץ סודה בכרתים] 3, 7
נמל תל-אביב 3

סודה, [עיר בכרתים] 3, 7
סודה-ביי, [נמל מפרץ סודה בכרתים (Suda Bay)] 3, 7
סופו של הכביש [סופו של הכביש המוביל מהכפר אימברוס בכרתים דרומה. בקצהו היה שביל תלול לכיון מפרץ סאפקיה] 7

סרפנד, [מחנה צבאי בריטי בארץ ישראל, לימים מחנה "צריפין"] 1
פורט-סעיד [עיר] 2

קנדיה, ג"כ חאניה ולא קנדיה, [העיר חאניה בכרתים, לפי הסיפור לא מדובר בעיר קנדיה (Kandiye) שהיא שמה הקדום של עיר הבירה הרקליון] 4, 7

שדה התעופה קרוב, [שדה התעופה איסמעליה, מצרים (Ismailia Air Base)] 1
שדה התעופה, [שדה התעופה מאלמה, כרתים] 4, 5

תעלת סואץ 1